

Dk. Donald Fowler, Asili za Agano la Kale, Mhadhara wa 15, Vikundi vya Watu, Wafilisti na Ugariti, Kuinuka kwa Ufalme.

© 2024 Don Fowler na Ted Hildebrandt

Huyu ni Dk. Don Fowler katika mafundisho yake juu ya asili ya Agano la Kale. Hiki ni kipindi cha 15, Makundi ya Watu, Wafilisti na Ugariti, Kuinuka kwa Ufalme.

Karibu kwenye kanda yetu inayofuata, muendelezo wa baadhi ya viwango vya mjadala kuhusu Harakati ya Watu wa Bahari. Ni jambo la kuchekesha kwa sababu katika watazamaji, ningeshangaa ikiwa tu kitu chochote isipokuwa asilimia ndogo sana yenu mmewahi kusikia kuhusu Harakati ya Watu wa Bahari, na bado karibu kila mtu huko amesikia kuhusu Wafilisti. Naam, Wafilisti ni muhimu zaidi kuliko harakati kwa maana kwamba tumesikia juu ya Wafilisti, lakini walikuwa tu sehemu ndogo, ndogo, ndogo sana ya watu ambao walihusika katika harakati hii.

Lakini wao ni miongoni mwa watu mashuhuri zaidi kati ya watu wote wa Biblia, na hasa kwa sababu ya Delila. Kwa hivyo, tunaweza kuwaangalia na bado kujifunza zaidi kutoka kwao, kwa hivyo tungependa kuzungumza juu ya wale ninaowaita Wafilisti wa baada ya Kutoka. Na hawa Wafilisti wa baada ya Kutoka wanahusishwa kwa karibu na Tjekker na Danuna na kadhalika.

Inaonekana, Agano la Kale hutumia neno Mfilisti kwa ujumla. Ni lazima iwe ilikuwa vigumu kwa Waebrania kutofautisha makabila kutoka kwa mmoja na mwingine kwa sababu hawakujua lolote kuhusu Waaegea, kwa hiyo labda walichukua tu jina la watu wenye nguvu zaidi kati ya vikundi vya watu hawa au wale ambao walikuwa karibu zaidi na Waebrania walikuwa, na walitumia jina hilo kuwaelezea wote. Kwa hivyo, tunachotaka kukuambia tunapojitayarisha kusonga mbele ni wakati Wamisri walipowashinda, walikaa makabila mengi tofauti katika maeneo mengi ya Israeli, na kwa hivyo Wafilisti hawa wa baada ya Kutoka walihamia eneo hilo sio ghafula kama walivyofanya hatua kwa hatua.

Peleset walikaa katika Pentopoli, miji mitano ambayo imetajwa katika Biblia, Gaza, Gathi, Ashkeloni, Ashdodi, na Ekroni. Kwa hiyo hiyo ndiyo miji mitano. Hii haikuwa miji ya Wafilisti kwa kila mtu, hapa ndipo Wamisri walipoiweka.

Na Wamisri waliwakalisha kwa sababu walikuwa vibaraka kwa Wamisri, na kwa kuwaweka, eneo hili hapa, jamani, lilikuwa nyeti sana kwa Wamisri, sawa? Kwa hivyo, ikiwa ningeweza kuacha sentensi moja au mbili, unakumbuka Hyksos. Hyksos walifanya athari isiyoisha kwa mawazo ya Wamisri. Kwa hivyo, kile Wamisri

walichojifunza kutoka kwa Hyksos ni kwamba licha ya eneo hili la jangwa kutenganisha Misri na Mashariki ya Kati, Wamisri hawakuwa salama.

Kuna eneo la jangwa hapa la takriban maili 250 . Wamisri walifikiri hiyo inatosha. Lakini kama matokeo ya Hyksos, walijifunza kwamba walikuwa katika mazingira magumu ikiwa hawakuweza kudhibiti daraja hili la ardhini. Kwa hiyo, ili kujaribu kudhibiti daraja la nchi kavu, waliwachukua Wafilisti, ambao walikuwa vibaraka wao, na kuwaweka papa hapa, ambapo waliwaweka katika majiji matano, kisha wakalinda njia za kuelekea Misri.

Maadamu walikuwa na hawa wapiganaji wa Aegean wenye nguvu katika majiji hayo matano, basi hawangeweza kuvamiwa kwa urahisi. Kisha pia wakaviweka hapa, kusini mwa Bahari ya Galilaya. Waliwaweka hapa kwa sababu walikuwa wakilinda Ufa wa Yordani, ambao ulikuwa muhimu kimkakati.

Kisha wakawaweka hapa Amman kwa sababu mji huo ulidhibiti sehemu yote ya mashariki ya eneo hili. Kwa hivyo, pamoja na makazi haya ya kimkakati ya Aegeans, kimsingi walikuwa wakiunda ngome yenye nguvu inayoilinda Misri dhidi ya Wasemiti hawa waliochukiwa. Kwa hiyo ndio maana wakawaweka pale walipofanya.

Kwa hivyo, waliwekwa katika mikoa mingi. Lakini kufikia karne ya 10, zilienea zaidi ya maeneo niliyotaja. Kwa hivyo kitamaduni, Wafilisti ni wazi wa kipekee kwa eneo hilo.

Wao ni Waaegea, na unaweza kujua kwa kutazama vyombo vyao vya udongo. Kweli, ikiwa ungejua jinsi ufinyanzi wa Kisemiti ungeonekana, ungeweza kujua. Kwa kawaida, huu ni ufinyanzi wa Aegean ambao ninao hapo kwa ajili yako. Mchoro na uzuri wake ni bora zaidi kuliko kitu chochote katika ulimwengu wa Kisemiti.

Hata katika hatua hii ya mapema sana katika uwepo wa Aegean, ukweli wa mambo ni kwamba vyombo vya udongo vya Aegea vilikuwa bora kuliko chochote ambacho ulimwengu wa Kisemiti ulitokeza. Kwa hiyo, walitokeza ufinyanzi wa kipekee sana. Walikuwa na mifumo tofauti ya mazishi.

Hawa sio lazima wawe Wafilisti kwa sababu tunajua hapo baadaye, Wamisri walitumia aina moja ya jeneza la kuzikia, lakini tunaita jeneza la udongo wa anthropoid kwa sababu wana umbo la wanadamu, na wamejengwa kwa udongo, na watu walizikwa ndani yake. Na ni vigumu kidogo kusema, lakini labda jicho lako linaweza kuiona. Hapa kuna kichwa na, bila shaka, masikio, lakini hapa ni kidevu, na kisha chini ya kidevu, unaweza kuona mikono miwili, ambayo ni tofauti na mwili, lakini hii ndiyo njia ya majeneza haya ya udongo.

Inanikumbusha bila kufafanua juu ya vinyago vya kifo cha wafalme wa Mycenaean. Hakika si sawa, lakini inanikumbusha juu ya vinyago hivi vya kifo vya mfalme wa

Mycenaean. Kwa hiyo, kwa vyovyote vile, haya yalikuwa majeneza ya kuzikia baadhi ya Wafilisti hao.

Tunajua kwamba mapema, walichukua miungu ya kidini, miungu, na mazoea ya eneo hilo. Walikatazwa mapema sana. Basi kwa nini Wafilisti ni jambo kubwa sana katika Biblia? Naam, wao ni jambo kubwa katika Biblia kwa sababu wao ni wapiganaji wenye nguvu sana.

Walikuwa na silaha ya kushinda. Tunachojua katika 1 Samweli 13, 19 ni kwamba Wafilisti walifurahia umiliki wa chuma katika eneo hilo. Sio kama ulimwengu wa zamani ulichukua milele kupata chuma.

Watu wa zamani walijua juu ya chuma kama vile unaweza kwenda. Ilikuwa ya kipekee. Ilikuwa nzito, na ilikuwa ngumu sana kuwahi kufanya kazi nayo.

Haikuwa hadi wakati fulani mapema zaidi ya hapa tulipo sasa, ambayo labda ni 1500 KK au kadhalika, kwamba wanadamu hatimaye walijifunza jinsi ya kuyeyusha chuma. Chuma hakiwezi kuyeyushwa na joto la moto wa kawaida. Ikiwa ningejaribu kuwasha moto chini ya kipande cha chuma, haungefanya chochote zaidi ya kuifanya joto.

Hawakuweza kuyeyusha chuma. Mahali fulani katika historia ya wanadamu, walijifunza siri hiyo, na walifanya hivyo kwa kile tunachojua kuwa mfumo wa mvuto. Katika historia ya awali ya Marekani, wahunzi hawa, wahunzi wa chuma, ambao walifanya kazi na viatu vya farasi na vitu kama hivyo, waliweza kuyeyusha chuma kwa muundo wa accordion ambao ungeongeza mtiririko wa hewa kwenye chuma.

Kadiri hewa inavyozidi, ndivyo moto unavyoweza kupata joto zaidi. Wakati fulani, watu katika duru za Aegean walikuwa wamejifunza jinsi ya kuyeyusha chuma. Bila shaka, ukiyeyusha, unaweza kufanya kile ambacho wanadamu wamefanya.

Tunaweza kuwa na uhakika, fulani wataendelea kufanya hivyo; tutawafanya kuwa vyombo vya kuua watu. Kwa hivyo, ilikuwa zamani. Kabla hawajageuza chuma kuwa vitu vilivyotumika, kama vile ufinyanzi na zana, walivigeuza kuwa silaha.

Na hivyo, Wafilisti walikuwa na chuma, na silaha za chuma katika vita ziliwapa faida isiyoweza kushindwa. Kwa kweli, Biblia inazungumza juu ya Wakanaani na magari yao ya chuma. Kweli, hakuna chuma ndani ya maili 500 kutoka Israeli.

Kwa hiyo, chuma chote kilipaswa kuagizwa kutoka nje, na kwa hakika, Wakanaani hawakujua lolote kuhusu jinsi ya kuyeyusha chuma. Kwa hiyo, chuma kilichokuwa katika eneo hilo ni eneo lililoletwa katika eneo hilo kwa njia ya biashara au ununuzi, na Wafilisti walikuwa na teknolojia hiyo, na hiyo iliawafanya kuwa na nguvu ya kushinda kwa sababu wangeweza kuwa na panga za chuma. Kwa hiyo Wafilisti walikuwa miongoni mwa watu wa kutisha sana ambao Waisraeli walipaswa

kushughulika nao, na athari yao ilikuwa kubwa sana hivi kwamba waliishia, si kwa kuwalazimisha, bali kwa Warumi kuchukua jina waliloliita eneo la Palestina.

Wao ni miongoni mwa watu muhimu sana kutoka nyakati za Biblia, na bila shaka, tunacheka kwa huzuni fulani wakati huo huo kuhusu kutoroka kwa Samsoni na wanawake wa Kifilisti. Kwa hiyo, wao pia walikuwa na athari kwa Waebrania kwa njia nyinginezo. Tutaelekeza mawazo yetu kwa, nadhani, mwisho wa maeneo na watu ambao tunataka kushughulika nao kabla ya kuingia katika kifungu cha Biblia.

Hapo ndipo tunapoelekea hapa baadaye katika hotuba hii, na huko ndiko Ugarit. Kwa mara nyingine tena, ramani zangu nyingi hazipo, kwa hivyo siwezi kukuonyesha mahali Ugarit ilipo, lakini ninaweza kuonyesha kwenye ramani kama hii hapa juu katika eneo hili ambapo kielekezi changu kimeelekezwa. Tuna jiji la kale la Ugarit. Na Ugarit ulikuwa jiji ambalo hatukujua chochote juu yake hadi lilipopatikana kwa bahati mbaya.

Karibu karne moja iliyopita, mtu mmoja wa huko alikuwa akilima, na ncha ya jembe lake ilifunua kitu fulani cha zamani na ikawa kitu cha zamani kutoka kwenye tovuti ya Ugarit. Na kwa hivyo hapa tuko karibu vizazi viwili baadaye, na bado tunachimba huko Ugarit. Mchimbaji mkuu alikuwa kuhani Mfaransa aliyeitwa Claude Schaeffer.

Na unapooona tovuti, mojawapo ya mambo yanayokuvutia ni kwamba ni eneo bora la biashara. Kama unaweza kuona ni wapi hapa, hapa ni Kupro. Unaweza tu kuona ugani kidogo, ugani wa mashariki wa Kupro.

Kupro, bila shaka, ni mahali ambapo watu wa kale walikuwa na shaba nyingi kutoka. Kwa hivyo, Ugarit iko ng'ambo ya bahari kutoka Cyprus. Hapa kuna njia kuu za biashara hapa, Arpad na Aleppo na kadhalika.

Bila shaka, pia inazuia trafiki ya kaskazini-kusini kwa biashara. Kwa hivyo, kwa maneno mengine, inakaa katikati ya njia za biashara za mashariki-magharibi na kaskazini-kusini, na kuifanya kuwa kituo bora cha biashara. Kwa hivyo, ilikuwa katika historia yake yote hadi ilipoharibiwa katika Harakati ya Watu wa Bahari. Tovuti, kwa hiyo, ni bora kwa biashara.

Tovuti hii ilipopatikana, lugha na fasihi yake imekuwa ya umuhimu mkubwa kwa masomo ya Biblia. Sababu ni kwamba, kuna sababu nyingi, na tutazungumza juu yao. Utaona nina habari nyingi zaidi kuhusu Ugarit kuliko nitakazopitia.

Lakini nilichotaka kukuambia ni kwamba Ugarit, hata kama hujawahi kusikia neno hilo, Ugarit ni taaluma yake peke yake. Kuna wanaume na wanawake ambao hutumia maisha yao yote katika masomo ya Ugariti. Ugarit ni taaluma ambayo ndani yake ina lugha yake, sarufi yake, leksimu zake, bibliografia zake.

Ni nidhamu yenyewe, kwa hivyo imekuzwa vizuri. Mojawapo ya mambo ya kuvutia zaidi kuhusu Ugarit ni kwamba ni kati ya lugha za awali za alfabeti kuwahi kupatikana.

Sasa, tulikuwa tukifikiri kwamba wakati mmoja Ugarit ilikuwa lugha ya mapema zaidi ya alfabeti ambayo imewahi kupatikana. Sasa tunajua hiyo si kweli. Kwa kweli, wanaendelea kusukuma tarehe nyuma zaidi kwenye alfabeti, na nadhani tuko hadi sasa kama 1700 au 1800 kama tarehe ambayo alfabeti ya kwanza ilivumbuliwa.

Lakini kwa hakika, Ugarit hutupatia kompyuta kibao nyingi, ilhali hakuna alfabeti hizi zingine zinazopendekezwa hutupatia kompyuta kibao zozote. Kwa hivyo, ni lugha ya Kisemiti inayohusiana sana na Kiebrania. Alfabeti yake ilikuwa na konsonanti 30 zilizoandikwa kwa maandishi ya kikabari.

Ikiwa wewe kama mtu wa kawaida ulikuwa unatazama maandishi ya Kiakadia, ikiwa unatazama kibao kilichoandikwa kwa kikabari, kingeweza kuandikwa kwa Kisumeri, Kiakadi, Kiugariti, au Mhiti, na usingeweza kutofautisha. Ingeonekana sawa. Lakini Ugarit ni lugha inayohusiana sana na Kiebrania, na hiyo, bila shaka, ni mojawapo ya mambo yanayoifanya kuwa lugha muhimu sana kupatikana kwa Kiebrania.

Kwa hivyo, tutapunguza maoni yetu kwa hili kwa vitu vichache tu, lakini inafaa kukuonyesha. Nafikiri kati ya lugha zote nilizosoma katika miaka yangu kama mwanafunzi, ningelazimika kusema isipokuwa Kiebrania, Kiugariti ndicho nilichopenda zaidi. Kwa hiyo, ingawa Ugarit si mahali pekee katika nchi za Magharibi ambapo vidonge vimepatikana, ni mahali pekee penye kiasi kikubwa cha vidonge isipokuwa Ebla.

Zaidi ya hayo, ndiyo kibao pekee kilichopatikana cha matokeo yoyote katika milenia ya pili KK Ugarit iliharibiwa katika takriban 1200. Haikukaliwa tena, lakini ilituachia mamia ya vidonge ambavyo ni vya thamani sana kwetu leo. Labda matokeo ya furaha zaidi ya ugunduzi huu yangukuwa umuhimu wake kwa masomo ya lugha ya Kiebrania, haswa ushairi wa Kiebrania.

Imekuwa ya thamani kubwa sana kwa utafiti wa sintaksia ya Agano la Kale, sarufi ya Kiebrania, na hapax legomena. Hapax legomena inamaanisha kuandikwa mara moja. Kwa hivyo, tunaposhughulika na lugha kama Kiebrania, mara kwa mara tunakuwa na maneno yanayoonekana mara moja tu, na hatuna uhakika neno hilo linamaanisha nini.

Kwa hivyo, tunapoangalia Ugarit, moja ya mambo ya kwanza ningependa kuweka katika mawazo yako ni hii ni lugha ambayo imekuwa na matokeo ya kushangaza kwenye Biblia ya Kiebrania. Nilipokuwa mwanafunzi katika miaka yangu ya mapema, nilizoea kufanya kazi sana katika Zaburi. Na ninakumbuka nikienda na kuangalia maoni juu ya Zaburi ambayo yalifanywa huko nyuma katika miaka ya 30 na 40.

Na kihalisi, kile ambacho wafafanuzi wangepanya ingekuwa kupanga upya, kubadilisha Biblia ya Kiebrania ili kuifanya ipatane na miundo ya kishairi ya Kigiriki. Kwa maneno mengine, baadhi ya fafanuzi hizo za mapema ziliandikwa, na mfafanuzi alifikiri kwamba Kiebrania kilikuwa mbovu. Na kwa hivyo, wangeparibu kuifananisha na miundo ya fasihi ya Kigiriki.

Kweli, tunachojua sasa, bila shaka, ni kwamba ilikuwa Balderdash. Na kwa kweli, ushairi wa Kiebrania tulio nao leo unalingana vizuri sana na muundo wa nathari ya kishairi ya Ugarit. Ugarit haina Zaburi kwa kila sekunde, lakini ina nathari ya kishairi ambayo inalingana vizuri sana hivi kwamba imeleta hali ya furaha ya kujifunza ushairi wa Kiebrania.

Sasa, wasomi hawapotezi wakati wao kubadilisha maandishi ya Kiebrania lakini kwa sehemu kubwa wamekubali maandishi ya Kiebrania jinsi yalivyo kwa sababu ya uvutano wa Ugarit. Nilipokuwa kijana, Michel Dahood, msomi mkubwa Mkatoliki, aliandika maelezo ya mabuku matatu kuhusu Zaburi katika Biblia ya Anchor na kimsingi akachukua msimamo wa kihafidhina kuelekea maandishi ya Kiebrania kwamba hangebadili konsonanti za maandishi ya Kiebrania. Sasa, alibadilisha vokali lakini si konsonanti.

Mambo kama hayo yalitokea kwa sababu ya Ugarit, na kwa hiyo imetusaidia kuelewa hasa ushairi wa Kiebrania, lakini pia sarufi na sintaksia ya Kiebrania. Imetusaidia kuelewa maneno ya ajabu na adimu ambayo hatujui la kufanya nayo. Nakumbuka nilipokuwa mwongofu mpya kwa Kristo, nakumbuka tu, kwa sababu fulani, inaweza kuwa tu enzi kuu ya Mungu.

Nilivutiwa tu na Agano la Kale. Niliipenda tu tangu mwanzo. Lakini ukisoma Agano la Kale, hasa mara chache za kwanza unasoma, una maswali mengi.

Ninaweza kukumbuka kwa sababu nyuma wakati huo, tulisoma King James—karibu sisi sote tulisoma—na ninaweza kukumbuka nikisoma manabii, na walikuwa wakizungumza kuhusu, chini ya uvutano wa kinabii, kukata miti mikubwa. Kukata ni neno ambalo hatutumii tena. Inamaanisha kukata.

Na walizungumza juu ya kukata miti kama vile ulikuwa unashambulia dini ya Kanaani kwa kukata miti hii. Na nakumbuka nilishangaa sana nilipokuwa kijana nikijiuliza, vipi miti inaweza kuwa dhambi na kwa nini wanaikata? Kweli, kwa kweli, sasa tunajua kuwa haya sio miti hata kidogo. Kwa kweli ni picha za mbao za mungu wa kike anayelitwa Ashera.

Lakini ona, tunajua kwamba, kwa kiasi kikubwa chini ya ushawishi wa Ugarit, watafsiri wa King James, walikuwa wakikisia tu. Walichokuwa nacho ni neno lililomaanisha kukata. Kweli, ikiwa unakata vitu, lazima viwe miti.

Lakini kutokana na tovuti kama vile Ugarit, sasa tunajua kwamba walikuwa wakikata sanamu za ibada za mbao. Kwa hiyo, Ugarit imekuwa ya msaada mkubwa sana kwetu katika kuelewa Biblia yetu ya Kiebrania. Ningeenda mbali zaidi na kusema kwa makusudio yangu, kwa madhumuni ya maandishi ya Kiebrania, ningefikia hatua ya kusema kwamba mbali na Vitabu vya Kukunjwa vya Bahari ya Chumvi, kwa kuelewa Biblia yetu, ningesema Ugarit ndilo ubao muhimu zaidi kupatikana na kwa sababu ya pili, si tu ya Kiebrania, bali kwa sababu karibu kila kitu tunachojua kuhusu matokeo kuhusu dini ya Kanaani, tunajua kutoka Ugarit.

Unaposoma Agano lako la Kale, unakuwa na picha ya wazi kabisa kwamba dini ya Wakanaani ilikuwa ni kitu kibaya sana. Lakini Agano la Kale haliko wazi sana kuhusu kukuambia walichoamini. Sasa, kuna mambo machache ambayo walifanya ambayo ni mabaya sana, kama vile kuwatoa watoto dhabihu na mambo kama hayo.

Lakini hatujui mengi kuhusu theolojia ya Kanaani kutoka Agano la Kale. Tunajua tu ilikuwa ni dhambi. Tunapofika Ugariti, tunapata kujua kwamba kinyume chake, sasa tunajua ni nini teolojia ilionyesha mawazo ya kidini ya Wakanaani.

Tunajua kwamba iliunganishwa kwa kiasi kikubwa na majira na uzazi, lakini mengi ya yale tunayojua kuhusu theolojia ya Kanaani yanatoka Ugarit. Kwa hivyo, kile ambacho ningependekiza kwako ni kwamba ukiamua siku moja, utakuwa msomi wa Biblia, unaacha nafasi katika mafunzo yako kukuza ujuzi wa kufanya kazi wa Kiugariti. Kwa hivyo nitaacha hili kwa kukuambia kwamba, kwa hakika, cacophonies nzima za makosa zilifanywa kwa sababu vidonge hivi vilikuwa na nguvu na muhimu sana kwamba tuliingia katika kipindi ambacho wengine, sidhani kama niliunda neno hili, tuliingia katika kipindi cha pan-Ugariticism.

Kwa maneno mengine, ni kana kwamba tulichofanya ni kuvaa miwani maalum ya Kiugariti, na tukasoma Agano lote la Kale kwa nuru ya Ugarit. Na kwa hivyo hiyo ilimaanisha kulikuwa na mambo mengi ambayo hayakuwa sahihi, na sitazungumza kuyahusu kwa sababu ninahitaji kutusogeza katika mwendo wetu; tuko zaidi ya nusu ya safari, na bado tunayo maeneo mengi ya kushughulikia. Kwa hivyo, nitakuambia tu mambo haya kuhusu Ugarit kisha niondoke kwenye tovuti hiyo.

Moja ya mambo ya bahati sana kuhusu Ugarit, cha ajabu, ni kwamba iliharibiwa. Vidonge vilipatikana kwenye oveni ambavyo havijamaliza hata kupika. Na kwa sababu iliharibiwa na haikukaliwa tena, basi kila kitu huko Ugarit kilipatikana katika situ, ambayo ni, katika mpangilio wake wa asili.

Hiyo ndiyo aina bora ya kupata. Unapojenga juu ya jengo juu ya jengo juu ya jengo, hiyo inaharibu ushahidi, ambapo tovuti inapoharibiwa tu, unapoteza baadhi ya vitu, lakini unapata vitu vingi kwa sababu sio aina ya kubanwa na majengo yanayofuata. Kwa hivyo, kile tutakachofanya katika sehemu iliyosalia ya kanda yetu, kwenye kanda

hii, ni kuelekeza mawazo yetu kwenye eneo lenye umuhimu fulani, ambalo ni kuinuka kwa utawala wa kifalme katika Israeli.

Na hivyo, mimi kuanza nje kwa kuzungumza juu ya Israeli mapema. Kuna historia nyingi, nyingi zinazopatikana, na zingine bora zaidi ni Utafiti wa Leon Wood wa Historia ya Israeli, Historia ya Israeli ya John Bright, Ufalme wa Makuhani wa Eugene Merrill. Kusema kweli, unapokuwa na hizo zote tatu, umepata za kutosha... Kuna historia nyingi mpya leo ambazo ni za kisasa zaidi, lakini kijana, nakuambia, wale watu watatu walifanya kazi nzuri katika historia zao, na ikiwa una hizo tatu, uko katika hali nzuri.

Tunataka kuzungumzia kipindi cha waamuzi. Na tena, hatutatumia muda mrefu juu ya hili, lakini kile akiolojia inatufunulia kutoka kwa muda mrefu wa waamuzi, waamuzi ni kipindi cha muda ambacho takriban, tu kukupa takwimu ya pande zote, ni miaka 350, takriban, tu kutoa takwimu ya pande zote. Na unaposoma Waamuzi, ni kitabu cha kukatisha tamaa.

Imetokea kuwa nimesitawisha upendo kwa kitabu hiki, na kwa hivyo katika huduma za kanisa langu, napenda kufundisha kitabu hiki. Na mke wangu, leo ni kumbukumbu yetu ya miaka 48. Alipojua kwamba nilikuwa nikifundisha mahakimu katika kanisa langu, angesema, la, la. Sio kitabu haswa kuhusu jinsi walivyopanda jua na kuishi kwa furaha milele.

Ni kitabu cha kukatisha tamaa. Kwa hakika, kuna hadithi chache sana katika kitabu ambazo ni za furaha au hata zisizoegemea upande wowote. Ni kitabu ambacho kimeundwa kutuambia kwamba mambo ni mabaya sana.

Tunachojua kuhusu akiolojia katika kipindi hiki cha wakati ni kwamba inatuonyesha kwamba watu tunaowaita Israeli hawakuwa watu. Watu wanapendekeza kwamba walishiriki utambulisho mmoja wa kikabila na walikuwa wakijenga taifa. Tunachokiona kwa waamuzi, jamani, ni kwamba hawakuwa taifa.

Kuna wakati mmoja tu katika kitabu cha Waamuzi ambapo watu wa Israeli waliungana pamoja kabisa, na hiyo ni kuuana wao kwa wao. Katika mojawapo ya hadithi za mwisho katika kitabu hicho, kuna vita kubwa ya wenyewe kwa wenyewe ambamo yale makabila 11 yanapigana na kabila moja la Benyamini, na karibu kuliangamiza kabisa. Na ni wakati pekee katika kitabu kizima wakati makabila yanashirikiana.

Na katika hali hiyo, kuuana. Hawakuwa watu, na hawakuwa taifa. Yalikuwa ni mkusanyo wa makabila, na kwa wazi, kulikuwa na kiasi kikubwa cha uasi wa kidini.

Kwa hivyo, ni muhimu kuelewa kwamba akiolojia inatufundisha kwamba wakati huu haukuwa wakati wa mafanikio. Mambo ya mashambani ni ya rustic, na hakuna miji mikubwa mingi.

Kwa kweli hakuna chochote katika njia ya miundo ya kumbukumbu. Na ni kipindi ambacho, kwa kweli kabisa, inaonekana kama haikuwa kilimo tu, lakini ilikuwa duni. Kwa hiyo, itakuwa vizuri kwetu kukumbuka, kwa hiyo, kwamba Waamuzi wameunganishwa na Harakati ya Watu wa Bahari.

Harakati za Watu wa Bahari hutokea takribani katikati ya Kitabu cha Waamuzi, na tunachofikiri kilitokea katika Harakati ya Watu wa Bahari ni kwamba, makabila hayo yalipokuwa yakishuka pwani, miji mingi ilitekwa na mingine iliharibiwa. Hili linaonekana kuzua sehemu ya machafuko ambayo tunaona yanayoendelea katika Kitabu cha Waamuzi, aina ya machafuko ya kisiasa wakati kuna utaratibu mdogo wa kisiasa au hakuna kabisa. Wamisri wamepoteza udhibiti wa Syria-Palestina.

Kwa hivyo, machafuko katika waamuzi labda yameunganishwa kwa njia zisizoweza kupimika kwa machafuko ya Harakati ya Watu wa Bahari. Jambo moja la mwisho la mwendelezo na kipindi kifuatacho cha Ufalme wa Muungano linahitaji kuzungumziwa. Waamuzi ni neno la bahati mbaya kwa kipindi hiki, kwani halielezi kitabu hicho.

Acha nikuambie kitu kuhusu utamaduni wa ajabu wa Waebrania. Majina mengi uliyo nayo katika Biblia yako kwa ajili ya vitabu vya Agano la Kale, majina mengi uliyo nayo si majina ya vitabu hivi katika mapokeo ya Kiebrania. Kwa maneno mengine, tunapata jina la Waamuzi si kutoka katika Kitabu cha Waamuzi, tunalipata kutoka kwa Septuagint, tafsiri ya Kigiriki ya Agano la Kale.

Kwa kuwa inazungumza juu ya watu kuhukumu, kwa kueleweka, waandikaji wa Septuagint walitoa jina la kitabu hicho kuwa Waamuzi. Lakini lilikuwa mapokeo ya kawaida katika Biblia ya Kiebrania na katika ulimwengu wa kale wa Mesopotamia kufanya maneno machache ya kwanza ya kitabu hicho kuwa kichwa. Kwa hiyo jina la kitabu cha Waamuzi kwa kweli si Waamuzi, bali “Ilitokea baada ya kifo cha Yoshua.”

Kwa hiyo, jina halisi la kitabu chetu ni “Ilikuwa Baada ya Kifo cha Yoshua.” Na, bila shaka, wasomaji wengi wanajua kwamba wakati Yoshua alikufa, haikuwa nzuri. Wakati andiko la biblia linakwenda kwenye maumivu makubwa kutuambia jinsi Mungu alivyomwinua Yoshua kumfuata Musa, jinsi Mungu alivyoichukua roho iliyokuwa juu ya Musa na kuiweka roho hiyo juu ya Yoshua, na jinsi Yoshua alivyokuwa upanuzi kamili wa Musa kwa sababu unaposoma Yoshua sura ya 1, Yoshua anaambiwa mara kwa mara kuhusu kushika sheria kama njia ambayo mafanikio yanaweza kupatikana.

Vema, hayo yote ni kitu kimoja na Musa. Lakini Yoshua anapokufa, kwa kushangaza, kwa kushangaza, hakuna kiongozi. Na maandishi hayatuelezi kwa nini.

Ikiwa Mungu aliingia katika uchungu ili kumwinua Yoshua, tunaweza kujiuliza, kwa nini hakumwinua mrithi wa Yoshua? Naam, maandishi hayatuelezi. Ningefanya ubashiri kwa niaba yenu na kusema, marafiki, mnaposoma masimulizi katika Biblia kuhusu Musa na kusoma masimulizi kuhusu Yoshua, Waisraeli hawakufuata hata mojawapo. Mara kadhaa, Musa alipaswa kumwomba Mungu amwombee kwa sababu Waisraeli wanaenda kumuua.

Wameenda mbali sana na Mungu. Na tunapofika kwenye kitabu cha Yoshua, tunapoelekea mwisho wa Yoshua, nadhani iko katika sura ya 13, ikiwa kumbukumbu yangu inafanya kazi leo. Katika sura ya 13, Yoshua anawatazama Waisraeli na kusema, utakaa huko kwa muda gani? Kwa sababu wako upande wa mashariki wa Mto Yordani.

Na Yoshua anasema, njoo huku unifuata. Hebu tushinde nchi. Na tunapofikia mwisho wa kitabu cha Yoshua, inatuambia moja kwa moja kwamba wakati nchi fulani imetekwa, ardhi nyingi haijatekwa.

Kwa hiyo, ninapotutayarisha kwa ajili ya kule tunakoelekea katika mtiririko wa historia katika Biblia ya Kiebrania, najaribu kuweka hoja kwamba labda Mungu hakumwinua mrithi wa Yoshua kwa sababu hawangewafuata watu ambao Mungu alikwisha kuwainua. Hawakumfuata Musa hadi kwamba wote isipokuwa wachache walizikwa jangwani. Hawakumfuata Yoshua kwa sababu ukisoma Yoshua sura ya 1, inakuambia kwa kila jambo, hakuna kabila lililofanikiwa kuteka nchi ambayo walipewa.

Kwa hiyo pengine sababu mojawapo ya Mungu kutokuinua kiongozi ni kwa sababu alikuwa akiwatayarisha kuwa tayari, hatimaye, kumkubali kiongozi ambaye Mungu angemwinua. Naam, sana kwa hayo yote. Hebu tazama maoni yangu hapa katikati.

Jambo moja la mwisho la mwendelezo wa kipindi kifuatacho ni kwamba waamuzi sio muhula mzuri sana kwa sababu, katika kitabu cha Waamuzi, hakuna hata mmoja wa waamuzi anayeitwa hakimu. Ikiwa hawaitwi waamuzi, unaweza kuuliza, kwa nini duniani basi tunakiita kitabu hiki Waamuzi? Kweli, ni kwa sababu nusu yao inasemekana kuhukumu umbo la vitenzi. Hakuna hata mmoja wa majaji anayepewa nafasi ya kuwa jaji.

Pili, hata umbo la kitenzi kuhukumiwa halitumiki hata kwa viongozi wake wote. Hata umbo la kitenzi halitumiki kwa viongozi wake wote. Kwa hivyo, kwa kweli, ningekuwa tayari kusema kwamba kwa kweli hakukuwa na ofisi thabiti inayoitwa jaji.

Kwa hakika, kile ninachofikiri kinatokea katika kitabu cha Waamuzi ambacho kina umuhimu fulani ni jambo hili muhimu. Inaonekana kumekuwa na kukosa mashine za kiutawala kuendesha kitu chochote isipokuwa kabila. Kwa hivyo, kile ningependekeza kwako ni kitu kama hiki.

Kile ambacho kitabu cha Waamuzi kinafunua si taifa, si watu, bali shughuli za mtu binafsi za makabila mbalimbali. Na wakati mwingine makabila yangekubali kushirikiana na kumfuata mtu tunayemwita hakimu, na wakati mwingine hawakufanya hivyo. Lakini sina hakika kwamba kulikuwa na ofisi ya jaji ambayo kweli ilitawala nchi.

Badala yake, nina mashaka kwamba jinsi Israeli ilivyokuwa inatawaliwa haikuwa na ofisi ya mtu anayeitwa hakimu. Israeli ilikuwa inatawaliwa na wazee wa makabila. Kile kitabu kinahusu hasa ukabila.

Ikiwa hauchukui madokezo, ningekuhimiza uandike kwa sababu hiki ndicho kinachoendelea. Hakuna mshikamano kwa wanaoitwa watu. Ni mkusanyiko wa makabila 12 tofauti ambayo yana chuki kati yao wenyewe kwa wenyewe, wivu, na kutotaka kushirikiana na kuungana pamoja kama watu wa Mungu.

Kwa hivyo, tunapowaangalia wale wanaoitwa majaji, sio bahati mbaya kwamba wako 12. Labda hiyo ni nambari iliyochaguliwa haswa kwa sababu ya makabila 12. Kuna majaji sita wakuu na majaji sita wadogo.

Na uchambuzi wa hao waamuzi, wale wanaojiita majaji, kama nilivyokutajia, hakuna hata mmoja wao ambaye amewahi kuitwa mahakimu, unaonyesha kuwa kitu pekee ambacho kila hakimu alikuwa nacho ni kwamba walikuwa viongozi. Kila hakimu alikuwa kiongozi. Hiyo ndiyo yote waliyokuwa nayo kwa pamoja.

Hakukuwa na mwendelezo kutoka kwa jaji mmoja hadi mwingine, kama tungetarajia ikiwa ni ofisi. Sawa, kwa hivyo labda nachana nywele sasa hivi kwa maana kwamba nazungumza na wewe juu ya dhana ya ofisi ya kisiasa, na nasema kwako kuna ushahidi mdogo sana kwamba kulikuwa na ofisi ya kisiasa ya mtu ambaye angeweza kuitwa jaji. Walichofanya kila mmoja wa watu hawa wa kisiasa walipoongoza ni kwamba waliwakomboa kutoka kwa maadui zao.

Kwa hivyo, nadhani hiyo ni tofauti muhimu sana tunapoangalia kipindi hiki cha wakati. Kwa hivyo, msisitizo wa nne uwekwe kwenye shughuli ya kiongozi, sio ofisi ambayo inaweza kuwa ya kizushi. Sawa, sasa nimewahi kuwa msemu nilipokuwa mtoto kuhusu nina samaki wengine wa kukaanga.

Ninachopata ni kile ninachofikiri ni tatizo halisi katika masomo ya Biblia, na hiyo ndiyo tofauti inayotokea, eti, kati ya majaji kwa sababu waamuzi wanatakiwa kuwa sawa na theokrasia na ufalme, ambao ni sawa na ufalme. Na kwa hivyo, nasikia sana

haya na wanachozungumza ni kwamba katika kitabu cha Waamuzi tuna kipindi ambacho ni cha kitheokrasi lakini sio kifalme kwa sababu Mungu pekee ndiye mfalme katika theocracy. Na ni wazi ninajaribu kuweka hatua ya kukataa mtindo huo.

Kwa hivyo, kwanza kabisa, ninapoangalia kile kinachoendelea katika Waamuzi, sio zaidi ya demokrasia kuliko ile tuliyo nayo katika ufalme. Mungu daima anatawala. Kile ambacho Waamuzi wanafanya, katika hukumu yangu, kwa sehemu, hii ni sehemu yake tu, lakini ni sehemu muhimu. Waamuzi wanaonyesha, sawa, hii ni utata, kwa hivyo sio kila mtu atakubaliana nami, Waamuzi wanaonyesha nini kinatokea wakati hutaki kufuata viongozi ambao Mungu anawainua.

Nadhani ni mara tatu au nne katika kitabu cha Waamuzi ambapo andiko linasema, siku zile, hapakuwa na mfalme katika Israeli; kila mtu alifanya yaliyokuwa sawa machoni pake mwenyewe. Hilo si jambo zuri. Kila mtu anapofanya yaliyo sawa machoni pake mwenyewe, basi hilo huleta machafuko, ambayo ndiyo hasa kitabu cha Waamuzi kimekusudiwa kutuonyesha.

Inatuonyesha kipindi cha msiba, uasi wa kitheolojia, na mtafaruku wa kitaifa. Kwa hivyo, ninachopendekeza kwako ni kwamba, kinyume na waandishi wachache, Waamuzi sio wakati mzuri, ni wakati wa msiba mkubwa. Sawa? Kwa hiyo, ninaikataa dhana inayosema kile tunachokiita kipindi cha Waamuzi, takriban miaka 300 pamoja na, si utawala wa kitheokrasi wa pekee kwa sababu Mungu bado anatawala Israeli katika Waamuzi, jinsi alivyokuwa akitawala Israeli chini ya Musa, na jinsi ambavyo angetawala Israeli chini ya Daudi, na jinsi ambavyo angetawala Israeli chini ya Hezekia.

Mungu ndiye mfalme wa kudumu wa Israeli, Mungu ndiye mfalme wa kudumu wa ulimwengu, na ninakataa dhana kwamba Waamuzi ni theocracy kana kwamba hiyo ni ya kipekee. Kwa hivyo, wacha nituwekee jukwaa kwa haraka, ninapojaribu kutoa hoja. Neno theocracy ni neno ambalo si neno la kibiblia.

Ninaposema si neno la kibiblia, ninachomaanisha ni, si kwamba wazo hilo si la kibiblia, bali neno hilo halionekani kamwe katika Biblia. Theocracy ni mchanganyiko wa maneno mawili katika Kigiriki. Linatokana na neno la Kigiriki theos, kwa ajili ya Mungu, na archos, au archontos, mtawala.

Kwa hivyo, maana ya theocracy ni utawala wa Mungu. Naam, hiyo ni hoja yangu. Mungu daima anatawala.

Hakuna kipindi ambacho sio kitheokrasi. Kinyume na vile Waamerika wanaweza kufikiria, Mungu bado ni mfalme wa ulimwengu. Hii ni theokrasi katika maana ya kwamba Mungu bado anatawala ulimwengu.

Sasa, Amerika si theokrasi, lakini Mungu anatawala hadi leo hii. Kwa hiyo, tulikujaje kukiita kipindi hiki kuwa ni kitheokrasi? Vema, katika maelezo yangu, nilitaja Josephus kwako, katikati ya ukurasa. Josephus, niliwatajia mapema kwenye kanda zetu kwamba Josephus alikuwa jemadari ambaye alishiriki katika uasi dhidi ya Roma.

Na, bila shaka, alishindwa, na ni kwa ujanja wake tu ndipo maisha ya Josephus yaliokolewa. Alijiokoa kwa sababu aliwasadikisha Warumi kwamba alikuwa nabii mwenye busara. Na Warumi walikuwa wakipendezwa na siku zijazo, watu wana hakika kama hiyo.

Sikuzote alipendezwa na wakati ujao, kwa hiyo akawasadikisha kwamba alifaa kuwa karibu naye. Baada ya kuokoa maisha yake, Josephus alifanya mabadiliko, na akawa mtu anayevutiwa sana na Roma. Kwa hiyo, Josephus aliandika vitabu kadhaa, Vita vya Wayahudi na Historia ya Wayahudi.

Na katika kitabu chake, alipokuwa akiandika historia ya Wayahudi, alipokuja kuandika sehemu ya historia kuhusu waamuzi, alibuni wazo akilini mwake kwamba huu ulikuwa wakati muafaka. Sasa, sababu ya yeye kufanya hivyo ni kwa sababu Josephus alikuwa amekuja kulaumu matatizo ya Israeli juu ya uongozi wao. Aliwaona wafalme wa Israeli, hasa wafalme wa Herode, kama sababu ya Israeli kuanguka katika nyakati hizo ngumu.

Alikuwa kuwa na wazo la kwamba ukosefu wa ufalme ulikuwa siri ya mafanikio, na hivyo akaja kukitazama kitabu cha Waamuzi kwa njia ya kushangaza, kwa njia fulani kuwa kipindi kinachofaa zaidi. Ilikuwa bora kwa sababu hapakuwa na mfalme ; ilikuwa ni theokrasi, na kwake, huo ulikuwa kielelezo alichowasilisha. Naam, mtindo huo ambao waamuzi walikuwa wa theokrasi, na kipindi cha ufalme ulikuwa wazo mbaya kwa namna fulani, mfano huo ulichukua mizizi na kushikamana nasi hadi leo hii.

Kwa hiyo, napenda kuchukua ubaguzi kwa mtindo huo kwa kuwaambia Majaji sio kipindi cha utulivu wala bora. Sio kipindi cha theokrasi kwa maana kwamba hiyo inalinganishwa na ufalme. Waamuzi ni wakati wa machafuko ya amri ya kwanza.

Nilikuonyesha hilo katika somo rahisi la maneno. Tukiyatazama maneno haya, tunaweza kuona kwamba katika kitabu cha Waamuzi, neno lililotawala Kutoka, Mambo ya Walawi, Hesabu, Kumbukumbu la Torati na Yoshua, neno Torati, Torati ni neno la Kiebrania linalomaanisha sheria. Katika kitabu kizima cha Waamuzi, neno Torati halionekani hata mara moja.

Musa anaitwa nabii. Tuna shughuli za kinabii katika Yoshua, lakini katika kitabu chote cha Waamuzi, neno nabii linaonekana mara moja tu. Tunao manabii wa kike katika Kutoka na Hesabu, lakini katika Waamuzi, nabii mke anaonekana mara moja tu, Debora.

Ukirudi kwenye Kumbukumbu la Torati sura ya 16 hadi 18, kuhani ni mmoja wa maofisa watawala katika katiba ya Israeli, lakini katika kitabu chote cha Yoshua, kuhani pekee ambaye ametajwa ni kuhani mmoja katika sura ya 17 hadi 18, naye ni mpotovu. Tunaposoma kitabu cha Kutoka, theluthi ya mwisho ya Kutoka inaelezea ujenzi wa Hema la Kukutania na maofisa wa Hema. Kwa hakika, katika kitabu cha Kutoka, Hema ni takatifu sana hivi kwamba mwisho wa kukamilika kwa Hema, andiko linatuambia kwamba Mungu alishuka na kukaa katika Hema.

Vema, cha kufurahisha vya kutosha, katika kitabu cha Waamuzi, neno hema halionekani hata mara moja. Tunaposoma katika Kutoka na Mambo ya Walawi na Kumbukumbu la Torati, mfumo wa kidini wa Israeli umejengwa karibu na matukio ya siku tatu takatifu, matukio ya hija ambayo Israeli wanapaswa kuja Yerusalemu au kufika eneo fulani la kati, na wanajihudhurisha mbele za Mungu wa Israeli. Naam, katika kitabu kizima cha Waamuzi, neno sikukuu au siku takatifu halionekani hata mara moja.

Tunaposoma Kutoka na Mambo ya Walawi, tunasoma tena na tena kuhusu patakatifu pa patakatifu, kuhusu makao ya Mungu, sanduku. Tunapofika kwenye kitabu cha Waamuzi, neno sanduku halionekani hata mara moja. Tunapochukua maneno ya kitheolojia ya Agano la Kale, maneno ya neema, hesed, na kuku ni maneno ya Kiebrania ambayo yametafsiriwa kimsingi kama neema au aina fulani ya neno neema.

Neno hesi au kuku linaonekana katika sura ya kwanza tu na sura ya nane ya kitabu kizima, kwa hivyo unapoweka habari hizi zote pamoja, basi inachokuambia ni kwamba kipindi chote cha Waamuzi ni uasi wa kutisha, uzoefu wa kidini usio wa kawaida. Na kimsingi, kile ambacho Waamuzi wanaonekana kutuambia si kipindi bora cha theokrasi, bali ni neno ambalo binafsi ningesisitiza. Sio utawala wa kitheokrasi, na hakika sio utawala wa kifalme, lakini ni kipindi cha machafuko.

Hakuna kanuni. Hii ni alpha ya kibinafsi. Sio uongozi.

Hiki ni kipindi ambacho maandiko ya Biblia yanatuambia kwamba kuna machafuko, ukengeufu, kila kitu kiko nje ya kundi lake sahihi. Ni kile msomi mmoja aliitaja WUD, WUD, Dunia Juu Juu Chini. Kwa hivyo kile ambacho Waamuzi wanafanya, katika uzoefu wangu, katika tathmini yangu, ni kitu kama hiki.

Hapa tunao uongozi wa kifalme wa watu ambao ningewaita wafalme—Musa na Yoshua, bila shaka—lakini uko huru kutokubaliana na hilo.

Na hapa, tuna wafalme wanaofuata, kuanzia 1 Samweli 8. Na Waamuzi, katika kiini chake, ni duaradufu. Ni kipindi cha historia kati ya jinsi mambo yanavyotakiwa kuwa. Ni kipindi cha maafa na machafuko.

Na, bila shaka, pia ni kipindi cha wakati ambacho maadui zao wanasimamia. Lakini angalia na mimi kwamba maadui sio wakubwa. Sio kama Wamisri wanagonga mlango.

Si kama Waashuri wapo kuwatisha. Kwa hakika, maadui zao katika Kitabu cha Waamuzi wote ni wenyeji. Waamoni, Wamoabu, na Wafilisti zote ni falme ndogo ambazo kwa kweli zinaweza kuwashinda Israeli kwa sababu Israeli haijaunganishwa.

Sawa, hii ni muhimu, kwa uamuzi wangu, kutoa kwako kusoma peke yako ili kuona ikiwa unataka kununua wazo hili. Ninachokiona ni hiki ni kipindi ambacho Mungu anasogeza mambo kuelekea kwenye mapenzi ya Mungu. Hiki ni kipindi ambacho Mungu anaendelea kusogeza mambo kuelekea kwenye mapenzi ya Mungu.

Kipindi hiki katikati ni kipindi ambacho mapenzi ya Mungu yanapuuzwa, kutotii, na kutumiwa vibaya kwa ukamilifu wa kitabu hiki. Vema, sasa, unaweza kutaka kuniambia, vema, kama ni wakati wa kutotii kabisa, theolojia ya kitabu hicho ingekuwa nini? Na kama ningesema hivyo kwako, jibu langu lingekuwa kwamba kile kitabu hiki kinafanya ni kuonyesha kujitolea kwa Mungu kwa agano alilofanya kupitia Musa. Kitabu hiki kinatuonyesha ni neema ya ajabu ya Mungu.

Ingawa Mungu anawaadhibu katika kila hali kwa ajili ya uasi wao na uasi wao, kile kitabu kinatuonyesha ni kwamba Mungu atastahimili kuwafikisha mahali ambapo Mungu anaweza kutimiza tamaa yake kwao. Ni jambo la kushangaza katika kitabu ambapo neno neema halionekani, lakini nadhani kila hadithi ni hadithi ya neema. Katika kila kisa, Mungu anaokoa uhusiano wake na watu wake wa agano.

Kwa hivyo, hapa kuna mlolongo unaofanya njia yake katika hadithi zake zote kuu sita. Waisraeli wanafanya uasi. Wanatenda dhambi.

Mungu humwinua mdhalimu. Watu wanapiga kelele. Mungu akuinue mkombozi.

Hii inapatikana katika kila mzunguko wa kitabu. Watu wanatenda dhambi. Mungu humwinua mdhalimu.

Watu wanalia kwa uchungu. Mungu akuinue mkombozi. Na hapa ni nini kamwe hutokea katika kitabu.

Si mara moja. Watu wanatubu. Kwa hiyo tunachokiona ni kwamba licha ya Mungu kujihusisha nao daima, watu hawatubu kamwe.

Na kwa hivyo, kwa miaka zaidi ya 300, inaonekana hatufiki popote. Kwa namna yangu ya kufikiri, lengo la kipindi hiki ni kuwatayarisha Waisraeli kwa kule ambako Mungu anataka waende. Huku, Waisraeli wote walikufa nyikani.

Naam, hapa hawako nyikani, lakini wote watakufa bila kutimizwa kwa ahadi za Mungu. Kwa hivyo, kinachotokea hapa ni kwamba ninaamini Mungu ametumia kipindi hiki cha wakati kuwafikisha mahali ambapo Mungu anataka kwenda, ambayo ni kuwatambulisha kwa wafalme wanaomcha Mungu kama Daudi na labda kwa kiwango kidogo kama Sulemani. Kwa hiyo, kwa kuzingatia hilo, nimejaribu kuwatayarisha kwa kile ninachofikiri ni tukio kubwa linalokuja, ambalo ni malezi ya ufalme.

Na katika kanda yetu inayofuata, hii ndiyo tutaanza nayo basi, ni malezi ya ufalme na jinsi haya yote yanavyolingana katika asili na kile ambacho Mungu anafanya. Kwa hivyo, tutasimama hapo na kisha kurudi na, au kisha kuanza tena. narudi; ndio unaanza upya, na tutaangalia malezi ya kifalme.

Sawa, asante kwa umakini wako.

Huyu ni Dk. Don Fowler katika mafundisho yake juu ya asili ya Agano la Kale. Hiki ni kipindi cha 15, Makundi ya Watu, Wafilisti na Ugariti, Kuinuka kwa Ufalme.